

ВСТУП

У ХХ столітті Україна зазнала багато потрясінь. Але три катастрофи – голодомори 1921-1923, 1932-1933 та 1946-1947 рр. поставили наш народ на межу знищення.

Наприкінці 1921 р. значні території України (Донецьку, Миколаївську, Одеську, Катеринославську та Полтавську губернії) охопив голод. Його причинами були: повоєнна розруха сільського господарства, неврожай, спричинений страшною посухою, скорочення посівних площ, незацікавлення селян у результатах своєї праці, примусове вилучення радянською владою хліба в селян. Цей голодомор забрав в Україні життя майже 1,5 млн людей.

Справжньою катастрофою для українського народу став голодомор 1932-1933 рр., внаслідок якого вимерли цілі райони. Історики навіть не можуть назвати більш-менш точну кількість людських жертв цього голодомору. На думку дослідників, у той час, в Україні вмерло від голоду 3,5-8 млн осіб. Вказаний голодомор-геноцид носив штучний характер і був спрямований сталінським керівництвом на підрич української нації.

Третім був голодомор 1946-1947 рр. Його причинами були не лише катастрофічний стан сільського господарства після Другої світової війни, а й масовий вивіз сільськогосподарської продукції для допомоги країнам “народної демократії”. Внаслідок голоду 1946 р. в Україні загинуло 800 тис. осіб, 1 млн хворіли на дистрофію.

Голодомори – це трагедія, що забрала життя мільйонів наших співвітчизників. Штучно створений сталінським режимом голод перетворив українське село в справжнє гетто смерті, винищив нашу еліту. Кількість прямих та непрямих жертв голодоморів точно встановити на сьогодні практично неможливо. Між істориками тривають дискусії, скільки саме людей загинуло, але так чи інакше йдеться про мільйони безвинних жертв. Нині є очевидним, що голодомори ХХ ст. в Україні були результатом спланованих системних заходів та виступали одночасно інструментом знищення соціальної бази народного опору комуністичної узурпації України.

Найбільшим жахом для українського народу був голодомор-геноцид 1932-1933 рр., 75-ту скорботну річницю якого ми вшановуємо в 2007-2008 рр. Ця подія впродовж понад півстоліття залишалася найбільш закритою сторінкою радянської історії. Замовчування голодомору як явища, заборона будь-якої інформації про нього були складовою офіційної політики правлячої комуністичної партії Радянського Союзу – головного організатора злочину.

Вперше, 25 грудня 1987 року, перший секретар ЦК Компартії України В. Щербицький у доповіді, присвяченій 70-річчю утворення

УРСР згадав про факт голоду. Згадування було побіжним, та причиною голоду було оголошено “посуху”, але принципово новим було визнання самого факту – раніше дозволено було згадувати лише про “нестачу продуктів”.

18 лютого 1988 року “Літературна Україна” опублікувала доповідь О. Мусієнка на партійних зборах Київської організації СПУ. Вітаючи курс нового керівництва КПРС на десталінізацію, О. Мусієнко звинуватив Й. Сталіна у здійсненні в республіці жорстокої кампанії хлібозаготівель, наслідком якої став голодомор 1933 року. Використане в цій доповіді слово “голодомор” було неологізмом письменника, який пізніше ввійшов до наукового обігу. На початку липня 1988 року на ХІХ конференції КПРС у Москві виступив Б. Олійник. Зупинившись на сталінському терорі 1937 року, він цілком неочікувано для присутніх завершив свою тему так: “А оскільки в нашій республіці гоніння почалися задовго до 1937-го, треба з’ясувати ще й причини голоду 1933-го, який позбавив життя мільйонів українців та назвати поіменно тих, із чиєї вини сталася ця трагедія”.

Перші ґрунтовні дослідження фактів про голодомор здійснив у кінці 40-х – на початку 50-х рр. ХХ ст. в еміграції Д. Соловей. Наступний етап досліджень було проведено після створення Конгресом США спеціальної комісії з дослідження фактів голоду в Україні, виконавчим директором якої був Джеймс Мейс. У результаті діяльності комісії, у 1988 р. конгрес США визнав голодомор актом геноциду проти української нації. Дослідження проводилися як у США (зусиллями вищезазначеної комісії), так, паралельно, і в Україні – після того, як стало відомо про створення американської комісії та було вирішено створити “антикомісію”. Широко відомі також дослідження Роберта Конквеста.

Відновлення історичної правди щодо голодоморів стало можливим лише в умовах утвердження державної незалежності України, демократизації суспільного життя, розсекречення архівних матеріалів. В Україні наукові дослідження голодомору 1932-1933 рр. розпочалися в 90-х рр. ХХ ст. В останні десятиліття з’явилися серйозні публікації документів і наукові розробки історії голодомору 1932-1933 рр., його причин та наслідків.

У сучасній Україні найвідомішими дослідниками голодоморів є С. Кульчицький, В. Марочко, Ю. Шаповал, Р. Пиріг, О. Мовчан, О. Веселова, Є. Шагаліна.

15 травня 2003 р. Верховна Рада України в офіційному зверненні до народу України визнала голодомор 1932-1933 рр. актом геноциду.

На вересень 2003 р. офіційні документи у зв'язку з голодомором ухвалили в Бельгії, США, Канаді, Аргентині та Країні Басків (Іспанія). Факт геноциду українців сталінським режимом СРСР у 1932-1933 рр. офіційно визнаний урядами України, Австралії, Угорщини, Ватикану, Литви, Естонії, Італії, Аргентини, Канади, Грузії, Польщі, Сполучених Штатів Америки, Іспанії, Перу, Чехії та Колумбії.

Особливо зростає інтерес української влади до історії голодомору 1932-1933 рр. та вшанування пам'яті його жертв в останні роки. 11 липня 2005 р. видано Указ Президента України В.А. Ющенка "Про додаткові заходи щодо увічнення пам'яті жертв репресій та голодоморів України". 4 листопада 2005 р. видано Указ Президента України В.А. Ющенка "Про вшанування жертв та постраждалих від голодоморів в Україні". 12 жовтня 2006 р. видано Указ Президента В.А. Ющенка "Про відзначення у 2006 р. Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій". 28 листопада 2006 року Верховна Рада України ухвалила закон "Про Голодомор 1932-1933 років в Україні", який трактує події 1932-1933 років, як геноцид українського народу. Закон має на меті відновлення історичної справедливості через надання політико-правової оцінки голодомору 1932-1933 рр. в Україні як геноциду української нації, забезпечення належного вшанування жертв та постраждалих від голодомору 1932-1933 рр., глибокого усвідомлення громадянами причин і наслідків геноциду українського народу, утвердження у суспільстві нетерпимості до будь-яких проявів насильства.

За останню тисячу років на Землі, за дослідженнями істориків, сталося 58 голодоморів. Трьох з них зазнала Україна. Проте, такого широкомасштабного штучного голодомору і геноциду, як на початку 30-х рр. ХХ століття у нашій державі, не знала жодна земна цивілізація.

Тому в наш час необхідно прикласти максимум зусиль для дослідження цієї найтрагічнішої сторінки української історії, особливо, що стосується її регіонального рівня. Проблему голодоморів слід розглядати не лише як загальну трагедію українського народу, а й трагедію окремих областей, населених пунктів, сімей. Вивчення питання голодоморів дасть змогу розібратися в сутності багатьох проблем, які стоять перед нашою державою.

Авторський колектив навчального посібника "Голодомор. Документальні свідчення трагедії на Миколаївщині", що виконаний у серії книг "Україна: історія і сучасність" поставив перед собою завдання розглянути проблеми голодомору 1932-1933 рр. в контексті

окремого регіону (Миколаївщини). Посібник побудовано згідно із сучасними вимогами і складається він зі вступу, трьох розділів, що включають навчально-методичні статті та джерельний матеріал у вигляді архівних документів та спогадів очевидців трагедії, а також додатків.

Навчальний посібник є спільним виданням Відділу дослідження історії голодоморів ХХ століття на Миколаївщині, що діє при “Регіональному Центрі історії Нижнього Подніпров’я та Побужжя Інституту історії України НАН України” як структурний підрозділ Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили, Державного архіву Миколаївської області та редакційної колегії Миколаївської обласної книги науково-документальної серії видання “Реабілітовані історією” за фінансової підтримки Миколаївської обласної державної адміністрації.

Важливо відмітити, що навчальний посібник є наступним кроком теоретико-методичного осмислення проблеми голодоморів, що активно досліджуються в МДГУ імені Петра Могили. Слід зазначити, що у видавництві названого університету вже вийшли дві солідні публікації, яким було присвоєно міністерський гриф: “Голод-геноцид 1932-1933 років на території Миколаївщини: погляди істориків, очевидців, архівні матеріали (до 70-річчя трагедії)” і “Трагедія століття: голодомор 1932-1933 років на Миколаївщині”, а також у 2008 р. видано монографію Ю.В. Котляра та І.С. Міронової “Голодомори 1921-1923 та 1932-1933 рр. на Півдні України: етнічний та міжнародний аспекти”.

Навчальний посібник призначений для викладачів, науковців, студентів, усіх, хто цікавиться історією України та історичним краєзнавством.